

Európa foglalkoztatási szerkezetének átalakulása a válság során

Összefoglaló

Bevezetés

Európa, akárcsak a fejlett világ nagy része, továbbra is a 2008–2009-es nagy válság következményeinek orvoslásán munkálkodik. A válság utóhatásai különösen súlyosan érintették a munkaerőpiacot. Az EU27-ekben 2008 második negyedévéhez képest 2010 azonos időszakában ötmillióval kevesebb személy állt fizetett alkalmazásban. Ez a jelentős foglalkoztatási területek és ágazatok szerint mutatja be a válság foglalkoztatási szerkezetre gyakorolt hatását az Unió 27 tagállamában, összesítve és nemzeti szinten egyaránt. Teszi ezt a foglalkoztatási szintben történt változásokat ismertető mennyiségi és a foglalkoztatási szint változásainak bérskála szerinti eloszlását szemléltető minőségi szempontok szerint. Ez az első jelentés, amelyet az Eurofound az Európai Foglalkoztatásfigyelő részeként tett közzé. Egy 2011 végén megjelenő nyomon követési jelentésben pedig 2011 első félévének elemzése lesz olvasható, amint a munkaerőpiac fellendülése (remélhetőleg) egyre biztosabbá válik.

Szakpolitikai háttér

Az Unió intelligens, fenntartható és inkluzív növekedést célul kitűző Európa 2020 stratégiájában a magasabb foglalkoztatási és termelékenységi szint elősegítésére vonatkozó kötelezettségvállalás is szerepel. Ez arra utal, hogy a korábbi lisszaboni stratégia „több és jobb munkahely” létrehozását szolgáló célkitűzései ismét kiemelten fontossá váltak. A munkanélküliség pénzügyi válság okozta meredek emelkedésének ellensúlyozásához több munkahelyre van szükség. A foglalkoztatás növekedése szintén elengedhetetlen, ha Európa 2020-ra szeretné megvalósítani a 20–64 éves korosztály 75 százalékos foglalkoztatási arányára vonatkozó célkitűzését. (2010-ben e korosztály foglalkoztatási aránya 68,6% volt.) A képzés, tudástartalom és alkalmazási feltételek terén egyaránt jobb minőségű munkahelyek továbbá ahhoz is nélkülözhetetlenek, hogy Európa emelni tudja termelékenységi szintjeit, amelyek kulcsfontosságúak az

egyre inkább többpólusúvá váló világ versenykihívásainak megválaszolásában, és ezáltal az életkörülmények fenntartásában és javításában.

Visszatekintve, az 1990-es évek végétől egészen 2008-ig, a válság kezdetéig Európa egyfajta foglalkoztatási csodát élt meg. Alig több mint egy évtized alatt több mint 20 millió új munkahely jött létre: ez abszolút és relatív értelemben egyaránt meghaladta az Egyesült Államokban létrehozott munkahelyek számát. Noha a lisszaboni stratégia foglalkoztatási célkitűzései nem valósultak meg, jelentős előrelépés történt a foglalkoztatás szintjének növelése és a munkanélküliség elleni küzdelem terén. Felmerültek ugyanakkor az Egyesült Államokban korábban megfogalmazottakhoz hasonló, a létrehozott munkahelyek minőségét érintő aggályok. Az észrevételek szerint az új munkahelyek között sok volt a rosszul fizetett és kilátástalan szolgáltatási munkakör, ugyanakkor kevés munkahely jött létre a tudásintenzívebb és potenciálisan termelékenységfokozó tevékenységek terén. A foglalkoztatás növekedése a munkahelyek minőségének rovására ment?

Az Eurofound korábbi tevékenysége során a Joseph Stiglitz által kidolgozott egyszerű elemzési módszer alkalmazta ahhoz, hogy erre a kérdésre empirikusan alátámasztott választ adjon. A foglalkoztatás egyedi „munkakörökre” (ez alatt egy adott ágazat adott munkakörei – például nővér az egészségügyi ágazatban, eladó a kiskereskedelmi ágazatban – értendő) bontásával és a munkakörök órabér – mint a munka minőségét helyettesítő érték – szerinti besorolásával megállapítható, hogy a foglalkoztatás növekedése vagy csökkenése a „jól”, „közepesen” vagy „alacsonyan fizetett” munkaköröket érintette-e. 1995 és 2006 között 23 tagállam munkaerőpiacának tendenciáit vizsgálták ezzel a módszerrel.

- Az elemzés fő következtetése szerint a növekvő foglalkoztatás leginkább a viszonylag magasan fizetett munkaköröket jellemezte.

- A vizsgálat arra is fényt derített, hogy a foglalkoztatás a bérskála közepén elhelyezkedő munkakörökben nőtt a legkevésbé, ami szorosan kapcsolódik az ipari foglalkoztatás hosszú távú hanyatlásához. Az alacsonyan fizetett munkakörök esetében a növekedés valamivel magasabb volt.
- Noha a tendenciák nemzeti szinten eltérő képet mutattak, az összesített uniós adatok részben alátámasztották a „közepesen fizetett munkakörök eltűnésének” Amerika és Nagy-Britannia munkaerőpiacán korábban már megfigyelt tendenciáit.

Fő megállapítások

A jelen, *Európa foglalkoztatási szerkezetének átalakulása a nagy válság során* című jelentés az európai munkaerő-felmérés adatait alkalmazza annak megállapítására, hogy a foglalkoztatás változásának az Eurofound korábbi tevékenysége során feltárt aszimmetrikusan polarizált szerkezete fennmaradt-e a munkahelyek tömeges megszüntetése idején is.

- Jóllehet a foglalkoztatási eredmények tekintetében egyértelmű eltérés figyelhető meg, az összesített uniós szinten a foglalkoztatásban végbemenő változások bérskála szerinti eloszlása az elmúlt évtizedhez hasonló képet mutat. A válság láthatóan fokozta a korábbi tendenciákat.
- Az alsó-közép és közepes szinten fizetett munkakörök területén, különösen az építő- és feldolgozóiparban jelentkező komoly veszteségek még inkább kiemelték a foglalkoztatási szerkezet polarizáltságát.
- A legjobban fizetett munkakörökben a munkahelyek tömeges megszüntetése idején is nőtt a foglalkoztatás. Az előző évtizedhez hasonlóan, a foglalkoztatásnak a bérskála felső ötödében (azaz a felső 20 százalékában) megfigyelt növekedése elsősorban a „tudásintenzív szolgáltatások” terén keletkező állások emelkedő számának volt köszönhető. Ide tartoznak a közszolgáltatások (elsősorban az oktatás és egészségügy) és a magánszolgáltatások (üzleti szolgáltatások) egyaránt. A foglalkoztatásnak a bérskála felső ötödében lezajló növekedése szempontjából a válság során megnőtt a közszolgáltatások relatív jelentősége.
- Tagállami szinten a foglalkoztatás változásainak három fő iránya volt megfigyelhető a válság idején: felfelé bővülés (a foglalkoztatás növekedése a bérskála felső rétegét érinti), polarizálódás (a foglalkoztatás növekedése a bérskála alsó és felső rétegeiben jelentkezik, míg a középső réteg zsugorodik) és lefelé bővülés (a munkahelyek megszüntetése fokozottabban érinti a magasan fizetett munkaköröket, míg a rosszabbul fizetett munkakörökben növekszik a foglalkoztatás vagy viszonylag csekély visszaesést mutat).
- A recesszió idején a nők minőségi és mennyiségi szempontból egyaránt jobban érvényesültek a munkaerőpiacon, mint a férfiak. A válság során négyszer annyi férfinak szűnt meg a munkahelye, mint ahány nőnek. A foglalkoztatás növekedését túlnyomó részt az egészségügy és oktatás nők által betöltött – általában magas minőségű – munkakörei eredményezték.
- Az idősebb korosztály foglalkoztatási szintje továbbra is meglepően magas maradt, ugyanakkor a törzskorosztályba tartozó (30–49 éves kor közötti) és különösen a fiatal munkavállalókat súlyosan érintette a válság. A recesszió idején jelentősen, 1,7 millió új állással nőtt az 50–64 éves kor közötti munkavállalók foglalkoztatása. Ez a növekedés a magasan fizetett munkakörök felé való elmozdulás mellett a bérskála egészén megfigyelhető volt. A fiatal (30 év alatti) munkavállalók körében a munkahelyek elvesztése a bérskála egészére kiterjedően észlelhető volt.
- A foglalkoztatási jogviszony tekintetében a kép vegyes. A válság kezdeti szakaszában az ideiglenes foglalkoztatás terén markáns veszteségek jelentkeztek; ugyanakkor a 2009-től kezdődő foglalkoztatási növekedés jelentős része szintén az ideiglenes foglalkoztatásban mutatkozott, bár ez a növekedés jellemzően az alacsonyan fizetett munkakörökben volt megfigyelhető. A részmunkaidős foglalkoztatás a bérskála egészén kibővült, egyenlő eloszlást mutatva a női és férfi munkavállalók között. Férfiak által betölthető új részmunkaidős állások elsősorban a mezőgazdaság, valamint élelmiszeripar és italgártás alacsonyan fizetett munkaköreiben jelentek meg, míg a női részmunkaidős foglalkoztatás növekedésének több mint kétharmada a magasan fizetett munkakörökben, az oktatás, az egészségügy és a professzionális szolgáltatások terén mutatkozott.

További információk

A Shifts in the job structure in Europe during the Great Recession (Európa foglalkoztatási szerkezetének átalakulása a nagy válság során) című jelentés a www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1141.htm weboldalon érhető el. További információért forduljon

John Hurley kutatóhoz:
joh@eurofound.europa.eu.